

*Статівка А. О.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

МИСТЕЦТВО СИНХРОННОГО ПЕРЕКЛАДУ

Анотація. Статтю присвячено синхронному перекладу як найскладнішому різновиду усного перекладу в цілому. Викладання синхронного перекладу у закладах вищої освіти відбувається здебільшого вже у магістратурі після отримання та засвоєння студентами основ усного послідовного перекладу. Тільки після сформованих автоматичних навичок усного послідовного перекладу можна починати опановувати мистецтво синхронного перекладу. Для успішного здійснення синхронного перекладу перекладачі мають опанувати не лише спеціальні навички та вміння, отримати необхідні фонові знання щодо тематики, яку безпосередньо доведеться перекладати, та, безумовно, мати фізичну та психологічну стійкість. При синхронному перекладі перекладачеві необхідно одночасно продемонструвати декілька перекладацьких навичок, а саме сприйняття тексту на слух однією (іноземною) мовою та його відтворення іншою. Варто зазначити, що переклад має відбуватися у тому ж темпі, в якому говорить й оратор мовою оригіналу. Як правило, у перекладача практично немає можливості впливати на швидкість мовлення самого оратора, оскільки темп мовлення може бути обумовлений характером самої мовленнєвої ситуації, або ж індивідуальними вимовними особливостями мовця. Більш того, перекладач поставлений в жорсткі часові обмеження для породження тексту перекладу, що в реальних умовах зробити не зовсім просто, й вимагає високого рівня підготовки перекладача та володіння значними фоновими знаннями у кожній конкретній галузі. Встановлено, що синхронний переклад характеризується трьома основними фазами: адаптація до робочої атмосфери та пошук і прийняття рішень; власне переклад та його контроль. Кожна фаза має часові обмеження, тому усі дії перекладача дуже часто носять ситуаційний характер. У статті висвітлено механізм перебігу синхронного перекладу та охарактеризовано основні принципи та техніки його здійснення. З'ясовано, що скорочення інформації у вихідному тексті, вилучення з нього усього зайвого, що має додаткове значення, є найрозповсюдженішими техніками та прийомами роботи перекладачів-синхроністів. Антонімічний переклад є другим за популярністю у роботі синхроністів.

Ключові слова: синхронний переклад, прийом, техніки, редукування, антонімічний переклад.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У зв'язку з активною євроатлантичною інтеграцією України перед суспільством гостро постала проблема підготовки висококваліфікованих фахівців з іноземних мов, особливо перекладачів-синхроністів. В Україні заклади вищої освіти пропонують навчання синхронному перекладу, як правило у магістратурі, вже на останніх етапах навчання, коли у студентів сформовано вже достатньо навичок та вмінь письмового та усного послідовного перекладу. На факультетах іноземних

мов студенти магістратури формують основи для виконання синхронного перекладу, відшліфовуючи необхідні навички та вміння під час перекладу промов різноманітних спікерів. До того ж, тематикою перекладів зазвичай є промови / тексти суспільно-політичного, або економічного характеру, тобто, такі, до роботи з якими студенти звикли працювати у попередні роки свого навчання. Переклад зазначеної тематики не становить значних труднощів, оскільки все відбувається в межах добре засвоєної лексики раніше. Саме з цієї причини синхронний переклад викладається студентам магістратури, які вже раніше отримали практичний досвід усного перекладу, а навчання у магістратурі лише розвиває і удосконалює вже існуючі знання та вміння перекладати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблем синхронного перекладу почали займатися ще у другій половині 20-го сторіччя в рамках підготовки військових перекладачів. Було представлено перші методики навчання синхронного перекладу, що склали підґрунтя подальших наукових та практичних розвідок. Зокрема, сучасних науковців [1; 2] дедалі більше хвилюють питання теорії та практики навчання синхронного перекладу, розроблено відповідні посібники, підручники, в яких надаються поради професійних синхроністів й описується їхній практичний досвід.

Мета наукової розвідки представити синхронний переклад як особливий вид мовленнєвої діяльності, що вимагає неабияких когнітивних здібностей перекладача; описати психолінгвістичні засади процесу перекладу; охарактеризувати навички та вміння, необхідні для успішного здійснення синхронного перекладу, та визначити його основні прийоми та техніки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Синхронний переклад є найскладнішим різновидом усного перекладу, який виконується за допомогою спеціального обладнання. Враховуючи складність та навантаження такого завдання, перекладачі-синхроністи працюють у парах, наприклад, один перекладач працює 15-20 хвилин, потім інший його замінює, і так по-черзі – відбувається свого роду чергування перекладачів. На перший вигляд може здатися, що поки працює один перекладач інший відпочиває, але це не так. Обидва повністю занурені в атмосферу перекладу, слідкують за його перебігом, їхня увага повністю сфокусована на усіх тонкощах роботи, оскільки будь-якої миті може виникнути потреба «підключатися» до перекладу. Робота синхроніста – це складна та надвідповідальна робота, як фізично, так і психологічно. Будь-який усний переклад – це завжди стрес, а синхронний – тим паче, який ще довго присутній навіть після завершення перекладу. Перекладач-синхроніст має подвійне навантаження: він отримує інформацію і паралельно має її донести аудиторії. Тобто, одночасно реалізуються навички аудіювання, перекладу та говоріння.

Синхронний переклад – це вид перекладу, який відбувається в екстремальних умовах, при дефіциті часу та в заданому оратором темпі. Вихідний текст має перекладатися з такою швидкістю, з якою говорить оратор. Перекладач має бути готовим кожної миті до «спонтанності», тобто, почати переклад, як тільки оратор розпочне свою доповідь. Без перебільшення перекладачі-синхроністи володіють дивовижним мозком. Жоден комп'ютер не здатен одночасно сприймати, розуміти та перекладати з однієї мови іншою, а людина може, що й становить унікальність її мозку. Людина, яка свідомо обирає спеціальність «переклад» має бути генієм, справжнім майстром своєї справи – бездоганно володіти однією або декількома іноземними мовами та рідною. Для миттєвої реакції на початок мовлення оратора вимагається неабияка зосередженість, ретельність та уважність перекладача. Для роботи протягом тривалого часу перекладач має мати унікальну фізичну та психологічну витримку. Для оволодіння синхронним перекладом початківцю необхідно формувати та розвивати навички орієнтування у вихідному тексті, бути здатним швидко знайти перекладацькі рішення, іноді неординарні, та реалізувати їх.

Безумовно, усі виклики, з якими зустрічається перекладач, виснажують його мозок, який постійно має долати різного роду перепони: і темп мовлення спікера, використання ним каламбуру, гумору, фразеологізмів, кліше тощо та монотонність роботи. Дуже часто у синхроністів виникає ефект професійної деформації, тобто передбачення / прогнозування завершення фрази знаходить своє відображення у повсякденному житті. Перекладачі-синхроністи, які звикли у своїй професійній діяльності постійно прогнозувати можливе повідомлення, у повсякденному житті можуть робити так само, постійно щось говорячи замість свого співрозмовника, унеможливаючи його завершити розпочате речення.

В цілому, синхронний переклад можна вважати посередницькою діяльністю, що характеризується трьома фазами: «орієнтування в умовах чергової перекладацької задачі і пошук рішення, здійснення перекладу безпосередньо та його контроль» [3, с. 47]. Далі зупинимось на кожній із зазначених та детально проаналізуємо. Під орієнтуванням в умовах перекладацького завдання та пошуком рішення ми виокремлюємо наявність у перекладача необхідних фонових знань задля повного розуміння ситуації/атмосфери, в яку варто зануритись для ефективної роботи. Перекладач має оцінити загальну картину ситуації, яка виникла, проаналізувати усі фактори та вміти зосередитись на головному – пошуку правильної стратегії перекладу. З цієї метою необхідно мати знання щодо тематики перекладу, скажімо, якщо це стосується якихось політичних питань, то вкрай важливим є вивчення та розуміння точок зору усіх сторін-учасників задля вміння швидко реагувати на можливі виклики. На основі знань про сторін-учасників, їх поглядів, ідей, оцінку на те, що відбувається, можна передбачити можливу модель поведінки промовця та особливості його промови.

Наступна фаза – здійснення власне перекладу завжди є ситуативно обумовленою. Початок перекладу, а це й початок виступу перекладача в цілому визначається ситуативно, коли свою промову почав оратор. Саме в цей момент відбувається і сам переклад. Аудиторія, яка чує виступ оратора, очікує у найближчі секунди почути голос перекладача, тобто почути переклад сказаного оратором. На початку виступу промовця

перекладач сприймає певний фрагмент вихідного тексту, паралельно проводить його смисловий аналіз, зосереджуючись на основному смислі і формі презентації повідомлення. Якщо з вихідного повідомлення для перекладача вже є зрозумілим подальший хід промови, то переклад здійснюється автоматично, відповідно до тих умов, які створює оратор. Якщо ж промовець весь час намагається змінити чи то зміст повідомлення, чи то швидкість мовлення тощо, перекладач має уважно все відслідковувати та приймати рішення вже «на місці». І тут вже маємо початок третьої фази синхронного перекладу – його контроль. Перекладач оцінює правильність перекладу, наскільки використані ним відповідники є доцільними. Можемо припустити, що лише після декількох відрізків вихідного тексту перекладач має змогу упевнитися у правильності свого рішення, на прийняття якого також дуже впливає швидкість мовлення оратора. Кожній людині властивий свій оптимальний діапазон, у якому їй краще, легше сприймати чи розуміти та перекладати інформацію. Однак, при синхронному перекладі перекладач не завжди перебуває у зоні комфорту і йому також не завжди доводиться працювати в оптимальних для нього умовах. Перш за все, є чіткі часові рамки / обмеження, які унеможливають вибір темпу / швидкості перекладу. Перекладач-синхроніст має відтворювати переклад паралельно із промовцем, навіть прогнозуючи повідомлення наперед. Інакше, відстане і якість перекладу постане під сумнівом. Узагальнюючи все сказане, можемо підсумувати, що синхронний переклад має чітко виражену залежність від темпу мовлення промовця; переклад починається та закінчується майже одночасно із виступом оратора. При успішному синхронному перекладі перекладач навіть може швидше працювати, ніж говорить оратор, завдяки навичкам прогнозування повідомлення. На ухвалення будь-якого перекладацького рішення у розпорядженні є не більше 3 секунд. Крім часових обмежень у роботі також присутній психологічний тиск, тож перекладач має продемонструвати як вміння триматися на публіці, так і здатність вдаватися до нестандартних дій у випадку форс-мажору тощо.

Усі свої знання, вміння та професіоналізм перекладач-синхроніст демонструє, використовуючи основні прийоми перекладу, найважливішими серед яких ми виокремлюємо мовну компресію / редукування / скорочення та антонімічний переклад. Мовна компресія не є щось незвичним для синхронного перекладу, оскільки цільове повідомлення завжди буде коротшим, чіткішим та лаконічнішим. Синтаксис в умовах синхронного перекладу завжди є значно простішим, за рахунок скорочень підрядних речень чи зворотів. Вміння скоротити повідомлення і при цьому передати основну суть – це і є мистецтво синхронного перекладача. Варто вміти так скорочувати переклад, щоб не спотворити основний меседж оратора, його думку.

Для дослідження основних прийомів перекладу ми відібрали тези зі звернення Президента Зеленського до країн Великої 19 (G 19) та їхній синхронний переклад англійською мовою у виконанні студентів першого року навчання у магістратурі. Переклад виконано на високому рівні, що й слугувало появі ідеї написання цієї розвідки. Далі переходимо до аналізу відібраного матеріалу безпосередньо.

Приклад: Операція зі звільнення Херсона нашими силами оборони є аналогією багатьох битв минулого, які були переломними моментами у війнах, це як наприклад, *D-day* – висадка

союзників в Нормандії. – *Liberation of Kherson by our defense forces is the analogy of many decisive battles of the past, e.g. D-DAY.*

Порівнюючи вихідний текст та переклад англійською мовою, ми спостерігаємо останній значно коротшим. Перекладач, намагаючись встигнути за промовцем, який доволі таки швидко говорив, скоротив максимально переклад, при цьому не порушуючи зміст вихідного повідомлення. Перш за все, в оригіналі велике складнопідрядне речення, в перекладі – просте речення, у перекладі немає відповідника на позначення лексеми «операція», «переломні моменти у війнах» перекладено *decisive battles*, лексему «війна» скорочено, оскільки й так зрозуміло, що битви відбуваються під час війни. «Висадка союзників в Нормандії» також не відтворено, оскільки з уроків історії усі чудово знають, що *D-day* – день, коли союзники висадились у Нормандії.

Іншим прикладом є:

У своєму виступі у вересні цього року на засіданні Генеральної Асамблеї ООН я представив українську формулу миру, формулу миру для світу. Якраз тоді, коли світ мав відновлюватися після пандемії Ковід 19, Росія обрала шлях руйнації та дестабілізації. – *During the meeting of the UN General Assembly this September, I've provided the Ukrainian peace formula for the world. When the world had to recover after Covid 19, Russia chose ruins and destabilization.*

Не відтворено «у своєму виступі», «пандемія», «шлях», «формула миру» в оригіналі згадується двічі, відповідно, в перекладі – один раз.

Приклад: Ми не дамо Росії перечекати, наростити сили та розпочати нові серії глобальних викликів. – *We won't allow Russia to wait for more, strengthen its power and initiate new global challenges.*

При перекладі не відтворено лексему «серії», що не несе додаткової інформації, а лише є зайвим нагромадженням.

Інший приклад: Можливо, я заберу більше часу, ніж це передбачено регламентом, але питання миру цього варте. – *Maybe, I'll take more time than it's provided but the question of peace is worth it.*

При перекладі не відтворено лексему «регламентом», при цьому не порушивши основний зміст повідомлення.

Ще приклади на редукування:

Очевидно, що словам Росії довіряти не можна та не можливо. – *Obviously, Russia is impossible to believe.* У цьому прикладі при перекладі спостерігаємо не лише редукування, а й зміну порядку слів у реченні, через граматичні розбіжності вихідної та цільової мов. «Словам», «не можна» скоротили у перекладі.

І ще один цікавий приклад: Я хочу, щоб ця війна закінчилась справедливо, на основі міжнародного права та Статуту ООН, а не абияк, за влучним виразом пана Генерального Секретаря ООН, Антоніо Гутеріша. – *I want this war to end fairly according to the international law and the UN Charter, but not anyhow, as Mr. Gouterish states.* Перекладачем прийнято рішення не відтворювати «влучний вираз», що лише має додатковий стилістичний ефект і аж ніяк не смисловий, та «Генерального Секретаря ООН», замість цього перекладено його прізвище. Це досить розповсюджена практика під час синхронного чи усного перекладу, коли при наявних посаді та прізвищі офіційної особи перекладається щось одне: або посада, або прізвище. Якщо

обирається прізвище, то обов'язково перед ним вживати *Mr / Mrs*, що ми і спостерігаємо у перекладі.

Якщо характеризувати антонімічний переклад, то варто дати його визначення – це заміна форми слова у вихідній мові на протилежну за значенням у цільовій. Антонімічний переклад демонструють наступні 2 приклади:

1. Не варто пропонувати Україні компроміси з совістю, суверенітетом, територією та незалежністю. – *Ukraine will neglect compromises with consciousness, sovereignty, territory and freedom.*

2. Немає такого народу на землі, який не цінує справедливість та свободу. – *Every nation appreciates justice and freedom.*

І ще один дуже розповсюджений прийом у синхронному перекладі – це заміна при перекладі однієї частини мови іншою, наприклад, дієслово іменником чи навпаки тощо.

Приклад: Ви бачите, як щотижнево Росія намагається перетворити холод на зброю, обстрілюючи наші об'єкти критичної інфраструктури. – *You see that every week Russia is trying to weaponize cold, attacking the objects of our civil infrastructure.*

Іменник «зброя» у перекладі замінено на дієслово *to weaponize*.

Висновки і перспектива подальших пошуків. Таким чином, робимо висновок, що найрозповсюдженішими прийомами та техніками при синхронному перекладі є максимальна редукація та антонімічний переклад, які уможливають перекладача реалізувати свій професіоналізм та виконати переклад на найвищому рівні. Перспективу подальших доробок вбачаємо у висвітленні інших перекладацьких рішень під час синхронного перекладу.

Література:

1. Ольховська А. С. Синхронний переклад у суспільно-політичній сфері: [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів за спеціальністю «Переклад» (англійська мова)]Харків : Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. 152 с.
2. Скрильник С. В. Синхронний переклад. Інститути та організації Європейського Союзу [Текст]: навч. посіб. Київ: Логос, 2015. 186 с.
3. Смирнова М. С., Хоровець В. Є. Основи усного перекладу: Навчальний посібник для студентів спеціальності 035 Філологія. Переклад (англійська), ОС «Магістр». Маріуполь: вид-во МДУ, 2020. 121 с.

Stavka A. The art of simultaneous interpreting

Summary. The article deals with the simultaneous interpreting as the most difficult kind of interpreting as a whole. Teaching the simultaneous interpreting in higher educational establishments is provided, as a rule, for postgraduate students after they've got all necessary skills of consecutive interpreting. Having obtained automatic skills of consecutive interpreting one can start mastering the art of simultaneous interpreting. Moreover, to be successful in simultaneous interpreting, interpreters also should possess background knowledge in the field to be interpreted, as well as be strong both physically and psychologically. While interpreting simultaneously the interpreter should demonstrate several skills at the same time, that is listening comprehension of the message in one language and its rendering by means of another one. Interpreting should be provided at the speed the narrator speaks in the original. As a rule, the interpreter is unable to affect the speed of the narrator because of either the nature of the situation, or individual peculiarities of the speech

of the narrator. In addition, the interpreter is limited by time to interpret the message and in practice it is very difficult to perform, this means he/she must be a real professional possessing essential background knowledge in the field to be interpreted; without exaggeration, a simultaneous interpreter is a genius. Simultaneous interpreting is characterized by three main stages: search for decisions, interpreting itself and its control. Each stage is limited by time that is why all interpreter's actions are situationally dependent. According to the finding of the research, the reduction of the information

in the original text and removal of all from it that bears additional (insignificant) meaning are the most popular techniques and methods of simultaneous interpreters. Except for language reduction in simultaneous interpreting antonymic translation is the second popular technique. Moreover, various lexical and grammatical transformations are applicable. Correspondingly, our further research will be devoted to these important issues.

Key words: simultaneous interpreting, method, technique, reduction, antonymic translation.